

Словарь-справочник. – Мн.: АПО, 2001. – 48 с.

16. Янчук, В.А. Методология, теория и метод в социальной психологии и персонологии: интегративно-эклети́ческий подход. – Мн.: Бестпринт, 2000. – 416 с.

17. Янчук, В.А. Психология на рубеже третьего тысячелетия - в поисках методологических оснований развития / В.А. Янчук // Адукацыя і выхаванне. – 1999. – № 3–4. – С. 32–39.

18. Янчук, В.А. Психология на рубеже третьего тысячелетия - поиски парадигмальных координат, способа теоретизирования и метода исследования / В.А. Янчук // Адукацыя і выхаванне. – 1999. – № 8. – С. 30–40.

19. Янчук, В.А. Социокультурно-интердетерминистская диалогическая перспектива изучения культурного фрейминга / В.А. Янчук // Современное состояние и перспективы развития психологии общения: материалы Международной научно-практической конференции, Гродно, 8-9 октября 2010г. / ГрГУ им. Я.Купалы; редкол.: Л.М. Даукша [и др.]. – Гродно, 2010. – С. 381–384.

20. Янчук, В.А. Новые подходы в психологическом исследовании / В.А. Янчук // Выбранные науковия працы Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта: у сямі тамах. - Том 1. – Мн.: БДУ, 2001. – с. 217–232.

21. Yanchuk, V. Methodological triangularity approach to cross-cultural phenomenon's analysis / V. Yanchuk // In: Sim, Q.E., Tanzer N.K. (Eds.), Cultural diversity and European integration, Abstracts of Joint European Conference of International Association for Cross-Cultural Psychology and the International Test Commission, University of Graz, Austria, June 29 – July 2, 1999. – Karl-Franzes Universität Press, 1999. – pp. 134 – 135.

22. Yanchuk, V.A. Agenda-setting interpretative frame in the structure of social thinking / V. Yanchuk // In: La pensee sociale: questions vives. 29-30 avril et 1er mai 1999. – Montreal. Montreal: UQAM University Press, 1999. – pp. 234 – 251.

*В статті розглядаються питання методологічних основ і технологій вивчення психосоціальної адаптації (ПСА). Показаний науково-теоретичний аналіз понять «інтегрований підхід», «психосоціальна адаптація», «інтегрована еклектика». Розкрито психологічний зміст поняття «психосоціальна адаптація» як складного багатокомпонентного явища. Доведено, що методологічними принципами вивчення, використання різноманітних ПСА являються: комплексний і системний підхід, принцип динамічного вивчення, використання різних методів і методик. Для реалізації поставленої мети були використані: систематизація і концептуалізація навчальних ідей, порівняльний, системний аналіз.*

**Ключові слова:** психосоціальна адаптація, методологія, метод, інтегративний підхід, інтегративна еклектика.

*Questions of methodological bases and technologies of studying psychosocial adaptation (PSA) are considered in the article. Presented scientific and theoretical analysis of the concepts of "integrative approach", "psychosocial adaptation", "integrative eclectic." Disclosed is the psychological meaning of the term "psychosocial adaptation", as a complex multi-component phenomenon. It is shown that the methodological principles study of PSA are: a comprehensive and systematic approach, the principle of dynamic study, the use of different methods and techniques. At every age stage study of PSA is advantageously carried out using several techniques to get a better understanding of the flow of the PSA process and its disorders, in addition, the selected method must be adapted to the age of the respondent. The most important are the advantages of an integrated approach, such as: multi-vector analysis, the focus of attention on the multiplicity phenomenon under study, combining quantitative and qualitative research methods, different methodologies in order to identify the various aspects of the phenomenon under investigation, knowledge of the complex and contradictory social and psychological phenomena, combining theory, their systematic construction, the use of different theoretical approaches in order to obtain the maximum possible information.*

*To solve this problem we have been used: systematization and conceptualization of scientific ideas, comparative, systematic analysis.*

**Key words:** psychosocial adaptation, methodology, technique, integrative approach, integrative eclecticism.

УДК 159.922

**Костю Світлана Йосипівна,**  
кандидат психологічних наук, доцент,  
Мукачівський державний університет

## ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ УСПІШНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ

*Стаття присвячена узагальненому погляду на поняття «обдарованості дітей», виокремлюються ознаки обдарованості та принципи навчання. Виходячи з основних передумов ефективності навчання та успішності соціалізації обдарованих дітей, наголошуються вимоги до особистості вчителя, необхідність цілеспрямованого формування свідомості майбутнього спеціаліста. Професійна компетентність та психологічна готовність до роботи з обдарованими дітьми визнається особливістю успішності дитячої соціалізації.*

**Ключові слова:** обдарованість, ознаки обдарованості, професійна компетентність, професійна самосвідомість.

**Постановка проблеми.** Духовне оновлення та національне відродження України, докорінні зміни, які зумовлені з переходом до нових економічних відносин в усіх сферах життя суспільства, вимагають нових підходів

до вирішення проблем освіти й виховання зростаючих поколінь, становлення особистості нової формації.

Стан освіти демонструє ефективність і надійність перетворювальних явищ та подій сьогодення, коли успіх

розвитку суспільства та престиж держави визначаються результатами творчої діяльності всіх громадян. Обдарованість і розвиток творчих здібностей особистості виступають умовою перетворення, оновлення і гармонійного розвитку нашої держави. Саме тому в сучасній соціально-психологічній теорії та практиці особливої значущості набуває проблема соціальної підтримки обдарованих дітей та молоді, створення соціального середовища, сприятливого для виховання особистості з високим рівнем сформованості творчих здібностей.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** У сучасних умовах розвитку загальноосвітньої школи соціалізація обдарованих учнів є нагальною проблемою, розгляд і розв'язання якої спонукали дослідників до переосмислення проблем соціалізації особистості (І.Бех, М.Боришевський, О.Киричук, Н.Лавриченко, М.Лукашевич, Є.Моносзон, І.Мигович, С.Харченко та інші); психолого-педагогічних основ формування особистості (І.Бех, Л.Божович, І.Булах, В.Рибалка, Г.Костюк, Н.Кузьміна, Л.Савенкова, О.Савченко та інші); особливостей соціально-педагогічної діяльності з дітьми та молоддю (І.Зверева, А.Капська, О.Карпенко, Л.Міщук, Т.Сущенко та інші); проблем професійного становлення особистості педагога та підготовки його до навчально-виховної діяльності (С.Гончаренко, І.Зязюн, М.Євтух, В.Кан-Калик, М.Нікандров, В.Моляко, М.Потапашник, С.Сисоєва та інші); підходів до діагностики творчих здібностей учнів (Г.Айзенк, В.Андрєєв, Б.Бітінас, Ю.Гільбух, А.Зак, О.Лук, Л.Фрідман та інші); різних напрямків формування творчої особистості вчителя (Ю.Азаров, М.Євтух, М.Потапашник, Р.Шакурова, А.Щербаков).

**Мета статті (постановка завдань)** – проаналізувати психологічні особливості успішної соціалізації обдарованих дітей.

Основні сфери прояву обдарованості дітей (інтелектуальна сфера, сфера академічних досягнень, творчість, спілкування та лідерство, сфера художньої діяльності, рухова сфера) вимагають знайти, діагностувати відповідні якості обдарованості та адекватно на них реагувати.

**Результати дослідження.** Безсумнівно, поняття обдарованості постає як системна властивість психіки особистості, яка розвивається впродовж життя індивіда й визначає можливість досягнення найвищих результатів у порівнянні з іншими людьми.

Досліджуючи проблему обдарованої особистості, вітчизняні та зарубіжні науковці (А.Белкін, І.Бех, Ю.Гільбух, М.Гнатко, М.Карне, Л.Шавініна та ін.) чимало уваги приділяють питанню розробки комплексу знань, умінь і навичок, за допомогою яких повинен здійснюватись процес навчання і виховання у закладах освіти і поза ними, ролі засобів інформації у становленні особистості. У зв'язку з цим, ми можемо ототожнити поняття „цивілізаційної компетентності” і „професійної компетентності”, які є необхідними у роботі з обдарованими дітьми.

Поняття обдарованої особистості розглянуто в дослідженні з позиції оцінки її якостей відповідно до вимог суспільства, в якому вона живе і до участі в житті, до якого готується. Особливо це стосується тих рис особистості, які характеризують її інтереси, погляди,

переконання, її ставлення до інших людей, до суспільства і до себе самої [4].

Таким чином, головним результатом роботи педагогічного колективу має бути достатньо високий рівень підготовки дитини до реального життя, що, насамперед, передбачало б оволодіння нею широкою інформацією про довкілля, соціальними навичками й практичними вміннями, що й забезпечує йому індивідуальну соціальну адаптацію в умовах мінливого суспільства та високу соціальну мобільність, його здатність до можливих швидких змін, готовність до виконання соціально-значущих ролей.

Соціальна адаптація як складова соціалізації водночас передбачає і здатність до змін, що відбуваються в індивідуальних орієнтаціях, а це потребує серйозної роботи педагогів над розвитком в учнів здібностей та нахилів до самоорганізації, до творчої діяльності, вміння відстоювати свої права через опанування високих рівнів правової і морально-соціальної культури.

Н.Лейтес розрізняє три категорії здібностей: діти, які дуже рано проявляють високий рівень інтелектуальних процесів; діти, які яскраво виявляють здібності до окремих наук; діти, які мають потенційні ознаки обдарованості, зокрема: особливу оригінальну, самостійну манеру суджень, неординарність розв'язання різних проблем, чітку спрямованість на певну діяльність, високий рівень зацікавленості в результаті [5].

Показником обдарованості людини є її постійні високі досягнення в оволодінні знаннями, що поєднуються з високим рівнем пізнавальної активності [1].

Українські вчені (В.Алфімов, С.Гончаренко, О.І.Кульчицька та ін.) досить глибоко вивчили та узагальнили напрямки прогресивної педагогічної теорії щодо народження, навчання, виховання обдарованих дітей. Таких дітей можна розділити на три групи: до першої групи можна віднести тих, хто пов'язує народження потенційного генія чи видатного таланта з генетичними факторами (Н.Грищенко, О.Кульчицька, А.Матюшкін, В.Чудновський); до другої групи належать ті, хто вважає, що всі народжуються однаковими („tabularasa” – чиста дошка), а далі вже середовище й виховання формують особистість відповідно до запитів середовища та бажання вихователів, які через постановку мети, завдань виховання добирають для їх реалізації адекватний зміст, методику, форми навчання (Н.Куліш, В.Моляко, А.Сманцер, В.Ядов); проте третя група вчених визначальним фактором називає навчання та виховання (А.Дусаविцький, А.Лосєва, П.Самовол, Н.Шумакова).

Щодо соціалізації обдарованих дітей, то за даними соціальних досліджень фонду Сороса, 30% відрхованих за неуспішність учнів зі школи – це, як не прикро, були високо обдаровані діти. Проблема виховання обдарованих дітей полягає не тільки в тому, щоб у процесі навчання не зашкодити їхньому розвитку, а й підготувати їх до участі у реальних процесах життєдіяльності. Усе зазначене вище зумовило необхідність перебороти усталені стереотипи соціалізації обдарованих учнів і виявити ефективні механізми впливу на неї і, в першу чергу, взаємодії з нею. Науковцями доведено, що, аналізуючи роль учителя в роботі з неординарними дітьми, ми розкриваємо ті основні умови підготовки вчителя до роботи з обдарованими учнями, які

здатні забезпечити нормальний прояв і розвиток кожної здібної особистості учня. Основні сфери прояву обдарованості дітей (інтелектуальна сфера, сфера академічних досягнень, творчість, спілкування та лідерство, сфера художньої діяльності, рухова сфера) вимагають від учителя: знайти, діагностувати відповідні якості обдарованості та адекватно на них реагувати.

Аналізуючи теоретичні концепції, можна зазначити, що питання виховання і соціалізації обдарованих дітей розглядається скрізь призму понять: батьки й обдаровані діти та суспільство й обдаровані діти.

Щодо першого аспекту, то батьків, частіше всього, дратує висока активність обдарованих дітей, швидкий інтелектуальний розвиток та опанування мовою, особливо її словниковим багатством, які вносять ускладнення у сімейні стосунки. Взагалі безліч запитань обдарованих дітей своїм батькам часто залишаються без відповідей, а поступовий розвиток агресивності з обох боків викликають бажання у дітей взагалі припинити спілкування і вже не розкривати ні своїх намірів, ні своїх можливостей будь-кому.

Щодо реакції суспільства на обдарованість дітей і дорослих, то і К.Текерс і М.Карне визначають, що американці не люблять "розумників", вони їх дратують [1]. Відповідно до уявлень педагогічної науки, антиінтелектуалізм широко поширений у США. Художні й спортивні здібності оцінюються суспільством високо, а ось інтелектуальність чомусь не народжує симпатій. Тому можна вважати, що позиція К.Текерс і М.Карне про те, що є щось таке в американському характері, що не приймає "юних розумників", може бути справедливою і для нашого українського менталітету.

Певним елементом визнання проблеми обдарованості у суспільстві є факт уваги уряду США до проектів, спрямованих на підтримку обдарованих дітей, у той час, як у нас таких проектів майже немає або є дуже мала кількість.

Незважаючи на те, що з обдарованими дітьми стикаються найчастіше вчителі та батьки, ці питання є певною проблемою і для всього суспільства, бо такі діти мають значні ускладнення з адаптацією. Таких людей називають дезадаптованими.

В той же час ефективність освіти оцінюється суспільством з погляду багатьох параметрів, основними можливо вважати такі: рівень освіти, рівень загальної вихованості, готовність до адаптації в соціальному довіллі та здібність далі продовжувати поліпшення стану матеріального добробуту та морально-духовного розвитку.

Однією із найважливіших умов реалізації згаданих вимог може бути створення єдиного комплексу, типу: дитячий садок-школа диктоване прагненням ліквідувати добре відомий розрив між рівнем підготовки учнів у школі і тим вимогами, що їх висувають надалі.

Дуже важливо враховувати те, що соціалізація обдарованих учнів, діючи постійно і неперервно, відбувається лише за умов наявності соціального простору і часу, які є мірою зрілості суспільства, його цілісності, реалізації історичного досвіду. При цьому

ступінь соціалізації обумовлюється ступенем цілісності суспільства, цілісністю психолого-педагогічних процесів, соціальним рівнем суспільства.

Таким чином, можна стверджувати, що саме теорія успішної соціалізації обдарованих дітей охоплює всі основні соціальні процеси і засоби в них, які впливають на формування особистості учнів в умовах загальноосвітнього простору, становлення і самореалізації дітей. А соціалізація обдарованих дітей і молоді розглядається як особливий і значущий вид взаємодії молоді людини та навколишнього соціуму і середовища, що забезпечує її самозбереження і розвиток.

Важливим аспектом успішної соціалізації обдарованої дитини є професійна самосвідомість вчителя.

Професійна самосвідомість учителя розкривається у трьох змістових: професійній діяльності, педагогічному спілкуванні й особистості вчителя [6].

#### **Висновки і перспективи подальших досліджень.**

В межах теоретичного дослідження було виявлено особливості обдарованості як властивості психіки. Водночас, розглядаються чинники професійної компетентності вчителя, серед яких сформована професійна свідомість, надаються вимоги щодо особистості вчителя, які й виступають передумовами психологічної готовності щодо роботи з обдарованими дітьми.

Для успішної соціалізації обдарованої дитини необхідно в освітньому закладі організувати співпрацю між фахівцями школи і батьками. Тому можна запропонувати ряд рекомендацій:

- Організувати кабінет психологічного розвантаження, це допоможе скорегувати індивідуальний підхід не тільки до дитини, але й членів її сім'ї.
- Фахівцю в школі необхідно створити щоденник спостережень за дітьми, це допоможе конкретно визначити рівень проходження адаптації як індивідуально, так і в груповому співвідношенні.
- Батькам слід спільно зі своїми дітьми проходити тренінгові заняття, що допоможе в подальшому знайти спільну мову між дорослим і дитиною.
- На базі середніх шкіл організовувати телефон довіри, це допоможе як батькам, так і дітям знайти відповідь на своє питання з психологічної точки зору.
- Організовувати шкільні заходи, де будуть задіяні не тільки обдаровані діти, а й батьки, викладачі і фахівці школи.

Таким чином, ефективність взаємодії з обдарованими дітьми, успішність їхньої соціалізації залежить від багатьох чинників, одним з яких, виступає професійна компетентність вчителя.

Повертаючись до наголошеної проблеми професійної компетентності педагога у роботі з обдарованими учнями, слід підкреслити необхідність розробки й упровадження цілеспрямованої програми підготовки майбутніх спеціалістів, що враховує спеціальні засоби підвищення самосвідомості студентів як майбутніх професіоналів, формування «образа Я» педагога-професіонала.

#### **Список використаних джерел**

1. Аниденкова М.М. Социальная адаптация детей младшего школьного возраста к условиям школьной среды // Гуманитарные научные исследования. 2014. № 1 [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://human.snauka.ru>

2. Бондар М. С. Успішна адаптація як умова гармонійного розвитку особистості / М. С. Бондар // Сучасна школа України (вкладка). – 2011. – № 6. – С.1 –72.
3. Коробко С.Л. Робота психолога з молодшими школярами : методичний посібник. / С.Л. Коробко, О.І. Коробко – К. :Літера ЛТД, 2006. – 416 с.
4. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. – К.: Либідь, 1989. – 608 с
5. Лейтес Н.С. Раннее проявление одаренности // Вопросы психологии. – 1988. - №4. – С. 98-107.
6. Северина С. М. Успішна адаптація як умова гармонійного розвитку особистості / С. М. Северина // Психолог. – 2008. – № 40. – С. 21 – 24.
7. Шкільова Г. М. Система завдань як умова забезпечення успішності процесу адаптації молодшого школяра до вимог навчального процесу / Г. М. Шкільова // Вісник держ. ун-ту ім. Франка. – Житомир, 2011. – Вип. 58. – С. 13–16.

*Статья посвящена обобщенной точке зрения на понятие «одаренности детей», выделяются признаки одаренности и принципы обучения. Исходя из основных предпосылок эффективности обучения и успешности социализации одаренных детей отмечаются требования к личности учителя, необходимость целенаправленного формирования сознания будущего специалиста. Профессиональная компетентность и психологическая готовность к работе с одаренными детьми признается особенностью успешности детской социализации.*

**Ключевые слова:** одаренность, признаки одаренности, профессиональная компетентность, профессиональное самосознание.

*The article is devoted to a generalized point of view on the concept of "gifted children", highlighted signs of giftedness and learning principles. On the basis of the basic prerequisites of a learning efficiency and success of the socialization of gifted children are marked by the personality of the teacher requirements, the need for purposeful formation of the consciousness of the future specialist. Professional competence and psychological readiness for work with gifted children is recognized feature of the success of the children's socialization.*

**Key words:** talent, signsof talent, professional competence, professional identity.

УДК 37.02:373.3

**Товканець Ганна Василівна,**  
доктор педагогічних наук, професор,  
Мукачівський державний університет

## ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ

*В статті розглядаються особливості розвитку початкової освіти в європейських країнах. Обґрунтовано, що критеріями початкової освіти є систематичне навчання основним знанням, навичкам і компетенціям; типовий вік учнів і тривалість навчання; здійснення організації навчання одним учителем. Проаналізовано особливості організації початкової освіти у Великій Британії, Ірландії, Німеччині, Фінляндії, Чехії. Визначено, що навчання на рівні початкової освіти в Україні ґрунтується на засадах особистісно зорієнтованого і компетентнісного підходів, пріоритетним завданням є мотивація учнів та формування у них уміння самостійно вчитися.*

**Ключові слова:** початкова школа, європейські країни, учні.

**Постановка проблеми.** Сучасна школа має сприяти розвитку демократичної культури, формуванню необхідних для проживання в європейському співтоваристві компетентностей, політико-правових і соціально-економічних знань. Адже нове тисячоліття тісно пов'язується з новою філософською парадигмою – збереження і збагачення людських цінностей. Пріоритети загальноєвропейської освіти полягають у наданні молодому поколінню знань про спільну європейську спадщину та формування практичних умінь адаптуватися до життя й навчання в різних країнах Європи, бути мобільними, соціально здібними, здатними до комунікації та захисту своїх прав. Освіта розглядається як ключовий інструмент формування людського капіталу – сукупності знань, умінь та навичок індивіда, які використовуються ним для задоволення власних та суспільних потреб

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** В дослідженнях сучасних вітчизняних і зарубіжних науковців дуже часто звертається увага на вирішення освітніх проблем в європейських країнах. Зокрема, загальні питання розвитку європейської освіти були

предметом розгляду В. Андрущенка, В.Кременя, Л.Лук'янової, Н. Ничкало, Л. Хомич та інших. Питання реформування європейської освіти та її зміст виступають предметом наукового аналізу українських компаративістів Н. Лавриченко, О.Локшиної, О.Мілютіної, О. Огієнко, О.Першукової, А. Сбруєвої та інших. Дослідженню змісту загальної та вищої європейської освіти присвятили свої роботи такі науковці, як Н. Авшенюк, Н. Бідюк С.Калашнікова О.Матвієнко, Л. Пуховська та інші.

Варто зазначити, що в системі безперервної освіти першою ланкою є навчання у початковій школі, що виступає підґрунтям, на основі якого формується подальше сприйняття наукових знань та безпосереднє формування відповідних компетентностей. Процеси розбудови сучасної школи невіддільні від процесів оновлення європейської та національної освіти загалом, що зумовлює звернутися до досвіду становлення і розвитку початкової освіти в європейських країнах.

**Мета статті** – здійснити стислий аналіз розвитку початкової освіти в європейських країнах на початку ХХІ століття.